

УДК 336.1

СУЧАСНІ ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

З. Романчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18*

У статті визначено особливості податкового регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. Проаналізовано поняття «інвестиції», «державне регулювання інноваційної діяльності» згідно українського законодавства. Узагальнено та проаналізовано сучасні податкові інструменти регулювання інвестиційної діяльності в Україні, запропоновано певні рекомендації щодо їх удосконалення.

Ключові слова: інвестиції, інновації, податкове стимулювання, податкові інструменти, податкові пільги.

Вступ. Інвестиційна діяльність потребує глибокого дослідження, оскільки являється важливим фактором впливу на економіку країни, є вирішальною ланкою економічної політики держави. Приріст інвестицій впливає на збільшення обсягу національного виробництва, зниження рівня безробіття, модернізацію існуючих технологій. Це, в свою чергу, визначає темпи економічного зростання і розвиток національної економіки за інноваційною моделлю та європейським вектором.

Особливо актуальною проблема регулювання інвестиційної діяльності є нині, коли потрібно підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки в контексті енергетичних проблем та інтеграції України у світовий господарський простір.

Вивчати особливості регулювання інвестиційної діяльності, зокрема через систему оподаткування, почали такі вчені як І. Фішер, Дж. Кейнс, Д. Гобсон та багато інших. Зараз дослідженням регулювання інвестиційних процесів займаються О. Василик, А. Крисоватий, Я. Литвиненко, В. Грушко, Т. Мединська, А. Омельченко, С. Онисько, О. Романенко, А. Соколовська, Л. Федулова, С. Шевченко.

У сучасному розумінні інвестиції – це всі види фінансових, матеріальних та інших цінностей, що вкладаються інвесторами в об'єкти підприємництва і інші види діяльності з метою отримання доходу.

Найбільш повним є визначення інвестицій, подане у Законі України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991р. Згідно цього закону поняття інвестиції трактується як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

Такими цінностями, згідно українського законодавства, є:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно;
- майнові права інтелектуальної власності;

- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);

- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;

- інші цінності.

Децо інший погляд на поняття інвестиції має науковець Пересада А.А. Він підкреслює, що в економічній літературі інвестиції розглядаються як довгострокові вкладення капіталу в різні галузі економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону довкілля з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, отримання прибутку [8, с.7].

Проте незважаючи на різні підходи до розуміння цього терміну, всі вчені та, як і більшість звичайних людей, погоджуються з думкою, що інвестиції у вітчизняну економіку є надзвичайно важливим процесом. В Україні існує багато перспективних галузей та сфер, як можуть принести великі доходи у державний бюджет і сильно збагатити нашу державу, але всі вони потребують чималих капіталовкладень. Ось як виглядає таблиця даних по капітальних інвестиціях за видами економічної діяльності за січень-вересень 2012 року:

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за січень-вересень 2012 року

	Освоєно (використано) капітальних інвестицій		
	у фактичних цінах, млн. грн.	у % до	
		січня-вересня 2011	загального обсягу
Усього	177459,8	100,0	117,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	10463,0	5,9	108,3
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	10327,1	5,8	108,6
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	135,9	0,1	91,8
Рибальство, рибництво	26,6	0,0	157,1
Промисловість	60508,5	34,1	107,1
Добувна промисловість	19648,3	11,1	124,5
Переробна промисловість	26268,2	14,8	97,9
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	14592,0	8,2	104,5
Будівництво	24443,1	13,8	147,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	17576,1	9,8	132,1
торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	1274,6	0,7	72,2
оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	12665,9	7,1	152,1
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	3635,6	2,0	112,8
Діяльність готелів та ресторанів	1448,1	0,8	121,0
діяльність готелів	851,8	0,5	168,4
Діяльність транспорту та зв'язку	24581,7	13,9	128,4

діяльність наземного транспорту	8979,2	5,1	185,1
діяльність водного транспорту	104,1	0,1	202,2
діяльність авіаційного транспорту	584,8	0,3	101,8
додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	10068,8	5,7	108,2
діяльність пошти та зв'язку	4844,8	2,7	110,4
діяльність зв'язку	4621,0	2,6	107,0
Фінансова діяльність	4213,3	2,4	137,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	22779,4	12,8	110,1
операції з нерухомим майном	10923,4	6,2	83,6
оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	3698,7	2,1	256,3
діяльність у сфері інформатизації	428,5	0,2	126,1
дослідження і розробки	201,9	0,1	90,1
діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	7526,9	4,2	126,9
Державне управління	6308,4	3,6	111,5
Освіта	879,8	0,5	86,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1352,6	0,8	124,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2879,2	1,6	73,2
санітарні послуги, прибирання сміття, знищення відходів	244,7	0,1	166,1
діяльність громадських організацій	27,7	0,0	73,5
діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	2285,5	1,3	94,6
надання індивідуальних послуг	321,3	0,2	29,0

Згідно даним Державного комітету статистики, протягом січня-вересня 2012 року було освоєно 177459,8 млн. грн. капітальних інвестицій. Зокрема, найбільш суттєвими такі вкладення були у промисловість – 60508,5 млн. грн., будівництво – 24443,1 млн. грн., діяльність транспорту та зв'язку – 24581,7 млн. грн., а також в операції з нерухомим майном та надання послуг підприємцям – 22779,4 млн. грн. Для порівняння варто зазначити, що у 2011 році капітальні інвестиції становили 259932 млн. грн., а в 2010 році - 189061 млн. грн.

Позитивна тенденція спостерігається і у вкладеннях в основний капітал протягом останніх років. Так, у 2010 році було освоєно 150667 млн. грн. інвестицій в основний капітал, а у 2011 році – 209130 млн. грн. (без ПДВ).

На сьогодні в Україні все більшої актуальності набуває проблема створення ефективної системи стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. На мою думку, слід залучати значні кошти у сферу інновацій, адже вони являються пріоритетом економічного розвитку.

Інвестиції й інновації — дві нерозривно пов'язані сфери економічної діяльності, що найбільшою мірою були і залишаються уражені кризою. На ринку склалася така загальна ситуація, що інновації, які колись здійснювалися за рахунок централізованих джерел, звелися до мізерної величини, тоді як інвестиції, що володіли

внутрішньою структурою, втратили її і стали невпорядкованими і неорганізованими, стимулюючи тільки короткострокові цілі інвесторів. Вихід з такого становища один — подолати економічну кризу неможливо без інноваційно-інвестиційного буму, відновлення основного капіталу на принципово новій, конкурентоспроможній основі. Отже, капітальні вкладення без інновацій не мають сенсу, оскільки безглуздо відтворювати застаріле обладнання, що не користується попитом і якому властиві високі витрати ресурсів. А отже, й інновації без капітальних вкладень нереальні.

Інноваційний розвиток не може бути пов'язаним лише з державним бюджетом, він повинен відбуватися переважно за рахунок формування попиту на дослідження й розробки з боку недержавного (приватного) сектору економіки. Їх партнерство має стати ключовим компонентом інноваційної політики України: в разі правильної організації, воно забезпечить більшу віддачу від капіталовкладень у державні дослідження, створить передумови для стійкого розвитку, що є стратегічним фактором економічного зростання [7, с.27].

Законом України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002р. визначено, що державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

На жаль, в Україні на державному рівні взагалі не обговорюється важливість створення таких систем регулювання, які заохочують інновації, ефективні з погляду економічного й соціального розвитку, та накладають розумні обмеження на інновації, сумнівні в соціальному плані. Між тим належне регулювання може збільшити обсяг результативних інновацій [7, с.27].

На сьогодні в Україні все більшої актуальності набуває проблема створення ефективної системи оподаткування, здатної забезпечити відповідний рівень стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. При цьому податкове стимулювання інноваційно-інвестиційної активності повинно стати важливою складовою державної інноваційної та інвестиційної політики. Податкова підтримка практично – ефективний інструмент державного впливу на інвестиційну діяльність інноваційного характеру суб'єктів господарювання, адже вона:

- 1) передбачає широке охоплення вітчизняних підприємств, які реалізують інновації;
- 2) мотивує першочергове здійснення інвестицій, які несуть інновації;
- 3) пов'язана з повною автономією прийняття рішень підприємством, на відміну від субсидій або пільгових кредитів, коли підприємства підлаштовуються під необхідні критерії відбору;
- 4) передбачає рівність умов для всіх учасників економічної діяльності [4, с.117].

Варто зазначити, що система податкового регулювання повинна бути побудована таким чином, щоб суб'єкти господарювання не мали додаткових витрат від прояву ними інноваційної та інвестиційної активності. А навпаки, система сплати податків має базуватися на принципі вигоди для суб'єктів господарювання, які здійснюють новаторську діяльність.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності забезпечує спрямування інвестицій у пріоритетні сфери економіки встановленням відповідних податкових ставок та податкових пільг.

Насамперед, податкові пільги необхідно застосовувати для виробників інноваційної продукції, суб'єктів господарювання, які використовують інноваційні технології, а також для фінансових установ, що надають кредити таким суб'єктам.

У новому податковому законодавстві введена лише пільга з податку на прибуток для енергетичної галузі в межах витрат, передбачених інвестиційними програмами, схваленими Національною комісією регулювання електроенергетики України, на капітальні вкладення з будівництва (реконструкції, модернізації) міждержавних, магістральних і розподільчих (локальних) електричних мереж та/або сум, спрямованих на повернення кредитів [4, с.118].

Оскільки Податковим кодексом України визначене скорочення чисельності податків, поступове зниження ставок ПДВ та податку на прибуток підприємств, можна вважати, що поетапно відбуватиметься зниження рівня перерозподілу ВВП через систему оподаткування. Такі заходи будуть лише приваблювати іноземних інвесторів до інвестиційного ринку в Україні.

Разом зі зниженням ставок названих податків Кодексом передбачено ряд податкових преференцій для суб'єктів господарювання, хоча загалом упровадження податкових стимулів з метою розвитку виробництва є дещо запізненим. Такі заходи доречно було б вжити з появою перших ознак розгортання кризових явищ в економіці, коли податкові стимули є найефективнішими. На відміну від урядів більшості країн світу, вітчизняний уряд, вирішуючи в першу чергу поточні завдання наповнення бюджету, не використав кризу як можливість для реформування економіки, її перебудови на нових засадах. Таким чином, під час кризи фактично не було створено умов для оновлення виробництва. Можна говорити про відсутність дієвої податкової підтримки розвитку інноваційної й інвестиційної діяльності підприємств, що є основою підвищення їх конкурентоспроможності (за винятком сфери енергозбереження). Такі кроки було зроблено лише через два роки після розгортання кризових явищ в економіці. Зокрема, Кодексом було запроваджено прискорену амортизацію основних засобів, що входять до груп 4 (машини й обладнання) та 5 (транспортні засоби). На наш погляд, це досить дієвий захід, оскільки сприятиме не лише технічному оновленню виробництва, а й зростанню попиту на машини та устаткування й тим самим розвитку галузі машинобудування та орієнтації її продукції на внутрішній ринок. У свою чергу, ринок машинобудування сприятиме поживленню виробництва в інших галузях економіки, передусім металургійній. Водночас в умовах політики лібералізації зовнішньої торгівлі реальною загрозою для вітчизняного машинобудування може стати зростання попиту з боку підприємств на машини й устаткування не українського, а іноземного виробництва. Це може призвести до витіснення вітчизняної продукції з внутрішнього ринку. Крім того, варто взяти до уваги те, що прискорена амортизація підвищує витрати виробництва та ціни й, відповідно, послаблює позиції підприємства в конкурентній боротьбі,

сприяє подальшій концентрації капіталу в найбільших монополістів, створюючи умови для перерозподілу національного доходу на користь великого бізнесу [5, с.56].

Позитивним, на нашу думку, є розширення у Податковому кодексі України переліку витрат, які підлягають амортизації, що дозволяє більш точно відобразити структуру та складові частини витрат, що формують вартість необоротних активів. До переваг запровадження ПКУ належить також розширення класифікації необоротних матеріальних активів у порівнянні з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств». При цьому відсутність чіткого розподілу основних засобів та інших необоротних матеріальних активів за властивостями унеможлиблює їх віднесення до конкретної групи [3, с.307].

До інструментів податкового регулювання інвестиційної діяльності відносять також інвестиційний податковий кредит. Його надання доцільно здійснювати переважно під інноваційні програми, які забезпечують реалізацію таких науково-технічних пріоритетів, як:

- науково-технічне оновлення виробництва з підвищенням його техніко-економічних показників і забезпеченням конкурентоспроможності на світовому ринку;

- прискорення розвитку наукомістких і високотехнологічних галузей і виробництв, здатних кардинально змінити економічний та науково-технічний потенціал регіону;

- розширення виробництва в найбільш пріоритетних і ефективних для економіки регіону секторах ринку.

Запровадження інвестиційного податкового кредиту не вимагає додаткових кредитних ресурсів, бо в ньому використовується ресурсний потенціал самого підприємства у вигляді прибутку, а саме тієї частини, яка повинна відраховуватися до бюджету у вигляді податку на прибуток. Тому введення інвестиційного податкового кредиту заохочуватиме підприємства до підвищення ефективності своєї роботи та отримання прибутку.

Але прийнятим Податковим кодексом не запроваджено інвестиційний податковий кредит, хоча у проекті кодексу він був передбачений.

Висновки. Отже, виходячи з вищесказаного, можна вважати, що наше податкове законодавство потребує удосконалення і доопрацювань. Зокрема, на мою думку, потрібно розробити систему надання і отримання інвестиційного кредиту, розширити перелік податків, за рахунок яких він може бути виданий. А також необхідним залишається забезпечення модернізації виробництва на базі передусім тих передових технологій і сучасного обладнання, які вироблені на території України.

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Ватаманюк О.С. Особливості впливу новітніх податкового законодавства на визначення амортизаційної політики суб'єктів господарювання / О.С. Ватаманюк, С.А. Руснак // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2012. – Вип.І (45). – 448с.

4. Мединська Т.В. Удосконалення податкової політики стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні / Т.В. Мединська // Вісник Університету банківської справи Національного банку України.- 2011. - №1. – с.117
5. Мельник В.М. Податкові важелі підтримки вітчизняних товаровиробників у посткризовий період: новації Податкового кодексу / В.М. Мельник, Г.С. Мельничук // Фінанси України. – 2011. - №8. – с.51
6. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. – <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Федулова Л.І. Фінансування інновацій у посткризовий період: збалансованість фінансової й інвестиційної політик / Л.І. Федулова // Фінанси України. – 2011. – №8. – с.15
8. Шевченко С.Ю. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності / С.Ю. Шевченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №1. – с.7

MODERN TAX REGULATORY INSTRUMENTS OF INNOVATIVE- INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

Z. Romanchuk

Ivan Franko National University of Lviv, Prospect Svobody 18, UA-79008, Ukraine

In this article the features of tax regulation of innovative-investment activity in Ukraine are considered. The author analyzes the notions “investments”, “state regulation of innovative activity” according to Ukrainian legislation. Modern tax regulatory instruments of investment activity in Ukraine are summarized and analyzed, some recommendations for their improvement are offered.

Keywords: investments, innovations, tax incentives, tax instruments, tax exemptions.

СОВРЕМЕННЫЕ НАЛОГОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

З. Романчук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008 г. Львов, проспект Свободы, 18*

В статье определены особенности налогового регулирования инновационно-инвестиционной деятельности в Украине. Проанализированы понятия «инвестиции», «государственное регулирование инновационной деятельности» согласно украинскому законодательству. Обобщены и проанализированы современные налоговые инструменты регулирования инвестиционной деятельности в Украине, предложено определенные рекомендации по их усовершенствованию.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, налоговое стимулирование, налоговые инструменты, налоговые льготы.